

EWA CIEŚLIK
Poznań

POTENCJAŁ EKONOMICZNY CHIN I ICH POZYCJA W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

W ciągu najbliższych lat spodziewany jest dalszy wzrost znaczenia Chin wynikający z dynamicznego wzrostu gospodarczego i kontynuacji reform gospodarczych. Ponadto migracja ludności z obszarów wiejskich do miast, rozwój terenów zurbanizowanych, handlowa wymiana międzynarodowa oraz dynamiczne przepływy kapitałowe są katalizatorami rozkwitu ekonomicznego Państwa Środka. Jeszcze dekadę temu na wzrost oddziaływania ChRL na gospodarkę globalną nie miały wpływu miała akcesja do różnych międzynarodowych organizacji gospodarczych.

Celem artykułu jest prezentacja poziomu rozwoju Chin w kontekście jego oddziaływania na gospodarkę światową. Podzielono go na pięć części. W pierwszej sekcji dokonano przeglądu literatury dotyczącej pojęcia i czynników potęgi państwa, w tym potęgi w ujęciu ekonomicznym. W drugiej części ukazano wybrane najważniejsze wskaźniki makroekonomiczne opisujące poziom rozwoju Chin. Trzecia część artykułu prezentuje udział Kraju Środka w globalnych przepływach handlowych i kapitałowych. Czwarta sekcja koncentruje się na warunkach prowadzenia biznesu w Chinach oraz międzynarodowej konkurencyjności tamtejszej gospodarki. Piąta część artykułu będąca jednocześnie podsumowaniem, ukazuje wybrane płaszczyzny oddziaływania Chin na gospodarkę światową.

POTĘGA PAŃSTWA: PRZEGLĄD LITERATURY

W literaturze funkcjonuje wiele definicji potęgi (*power*). Robert Dahl wskazuje, iż potęga polega na zdolności do skłonienia innych, aby uczynili coś, czego w innych warunkach nie zrobiliby¹. Natomiast John George Stoessinger potęgą określa zdolność państwa do użycia swoich materialnych i niematerialnych zasobów w sposób oddziałujący na zachowanie innych podmiotów². Podobną definicję potęgi ukuł Bertrand Russel. Określa ją jako osiągnięcie zamierzonych celów. Ten ma większą potęgę, kto osiąga dany cel szybciej niż inni³. Natomiast Jeane Kirkpatrick stwierdza, iż po-

¹ R. Kuźniar, *Polityka i siła. Studia strategiczne. Zarys problematyki*, Warszawa 2005.

² J. G. Stoessinger, *The Might of Nations. World Politics in Our Times*, 3rd edition, New York 1969.

³ B. Russel, *The Forms of Power*, w: *Power*, red. S. Lukes, New York 1992.

tęga jest w danej relacji grą o sumie zerowej i dotyczy częściej krajów niż jednostek⁴. Szkoła Frankfurcka wyodrębniła trzy wymiary władzy: „władzę otwartą” (aktywną, oficjalnie stosowaną), „władzę ukrytą” (bardziej pasywną, lecz zorganizowaną, ograniczoną przez ramy polityczne) oraz „władzę strukturalną” (określającą stosunki między stronami w aspektach systemów przyciągania i ograniczania w wymiarze fizycznym i normatywnym)⁵.

Koncepcji mocarstwa po raz pierwszy użył William Fox w 1944 r. w książce zatytułowanej *The Superpowers: The United States, Britain and the Soviet Union – Their Responsibility for Peace*. Zgodnie z definicją Foxa mocarstwo międzynarodowe wykracza poza wymiar militarny, ekonomiczny, polityczny i ideologiczny. Pojęcie mocarstwa wyróżnia się wśród potęg przede wszystkim dynamiką i aktywnością oraz zdolnością i chęcią emanowania swoją potęgą i wpływami. Osiągnięcie statusu mocarstwa odbywa się poprzez działania państwa. Zdaniem Foxa mocarstwa cechują się znaczną potęgą i dużą mobilnością⁶. W okresie Zimnej Wojny status mocarstw posiadały Stany Zjednoczone i ZSRR, natomiast współcześnie za mocarstwo uważa się USA. Niektórzy wskazują także na wschodzące mocarstwa, jak na przykład Unię Europejską, Chiny, Brazylię, Indie, czy Federację Rosyjską⁷.

Ponadto w literaturze odróżnia się *hard power* od *soft power*. Pierwszy rodzaj potęgi polega na stosowaniu siły militarnej, użyciu gróźb, przymusu, czy sankcji ekonomicznych. W przypadku *soft power* trudno o jednoznaczną definicję, gdyż posługuje się ona kulturą, wartościami i polityką zagraniczną. Joseph Nye zdefiniował ją jako zdolność do osiągnięcia swojego celu poprzez przyciąganie (atrakcyjność) niż w drodze przymusu⁸. Elementami stosowania *soft power* są m.in.: stosowanie aktywów niematerialnych celem realizacji swoich celów i wprowadzaniu własnych strategii, osiąganie pożądaných rezultatów polityki zagranicznej w pokojowy sposób oraz realizacja narodowych interesów w świecie za pomocą metod bez użycia siły. Głównymi narzędziami *soft power* pozostają: przepływ informacji, polityczny PR, marketing globalny, pozycja kraju w światowej hierarchii, dyplomacja, ale także wszelkie programy wymiany studentów, kulturowej czy dialogu⁹.

⁴ J. Kirkpatrick, *Legitimacy and Force. Political and Moral Dimensions*, New Brunswick, Oxford 1988.

⁵ S. Gill, D. Law, *Global Political Economy. Perspectives, Problems and Policies*, Hertfordshire 1988.

⁶ W. Fox, *The Superpowers: The United States, Britain and the Soviet Union – Their Responsibility for Peace*, New York 1944.

⁷ K. H. Chun, *The BRICs Superpower Challenge: Foreign and Security Policy Analysis*, London, New York, 2013.

⁸ J. Nye, *Soft power: The Means to Success in World Politics*, New York Public Affairs, 2004.

⁹ A. D. Ursul, E. Kiss, A.N. Chumakov, O.G. Leonova, T. Weiming, P.G. Kirchsclaeger, A. Howell, H. Kim, J. Sheffield, *Globalistics and Globalization Studies: Aspects & Dimensions of Global Views*, Volgograd 2014, s. 101.

Chociaż wskazanie wszystkich składników budujących potęgę kraju na arenie międzynarodowej jest niemożliwe, to zasadne wydaje się zidentyfikowanie tych najczęściej wymienianych w literaturze. Już Raymond Aaron wskazywał, iż w literaturze przedmiotu próbowano wielokrotnie zdefiniować elementy siły danego kraju, jednak często trudno było jednoznacznie odpowiedzieć, jakiego wymiaru one dotyczą. Ponadto nie bez znaczenia były warunki, do których odnosiły się owe składniki siły, gdyż można wskazać na odmienne elementy potęgi w warunkach wojny i pokoju¹⁰. Guido Fisher podzielił składniki potęgi na czynniki polityczne (np. położenie geograficzne, powierzchnia), psychologiczne (np. innowacyjność, zdolności adaptacyjne) i gospodarcze (np. zasoby naturalne, rozwój technologiczny). Jednakże w praktyce okazało się, iż wymiary te nie są rozłączne, co podważa skuteczność zaproponowanego rozwiązania¹¹. Mirosław Sułek wskazuje na trzy elementy kształtujące potęgę kraju: wymiar ekonomiczny, militarny i demograficzno-przestrzenny. Na bazie tych trzech elementów wskazał siedem różnych kombinacji potęgi, np. potęgę ekonomiczno-militarną, demograficzno-przestrzenną itp.¹² Adam Smith i David Ricardo twierdzili, iż czynnikiem, który decyduje o potędze kraju jest wielkość produkcji. Dodatkowo uwzględniał produktywność pracy oraz poziom zatrudnienia¹³. Zbliżony pogląd na źródła potęgi państwa prezentował Paul Kennedy, który twierdził, iż gospodarka stanowi o sile danego kraju, także tej militarnej¹⁴. Nicholas Spykman identyfikował dziesięć czynników tworzących potęgę państwa, wśród nich wymieniał m.in.: powierzchnię kraju, charakter granic, populację, wyposażenie w zasoby naturalne, poziom rozwoju gospodarczego i technologicznego, siłę finansową, jednolitość narodościową, stopień integracji społecznej, stabilność polityczną i morale¹⁵. Edward Hallett Carr, będący uczniem Marksa, łączył potęgę z procesami społecznymi¹⁶. Z kolei Karl Haushofer czy Friedrich Ratzel twierdzili, iż właśnie przestrzeń zajmowana przez państwo (*Lebensraum*) stanowi o jego sile. Ten drugi opierał się głównie na doświadczeniach niemieckich. Natomiast Haushofer był przekonany, że kraj będący potęgą gospodarczą narzuca innym regionom świata swoją wolę gospodarczą i ideologiczną oraz staje się dominującym

¹⁰ Aron wyraźnie odróżnia siłę od potęgi. Ta pierwsza oznacza zasoby militarne, gospodarcze i moralne. Natomiast druga odnosi się do uruchomienia wymienionych sił w określonych warunkach i celu, czyli ta sama siła może dawać inną potęgę w odmiennych warunkach. (Zobacz szerzej: R. Aron, *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Warszawa 1995).

¹¹ G. Fisher, *Der wehrwirtschaftliche Bedarf*, Berlin 1939, s. 519, za: M. Kleinowski, *Czynniki budujące siłę i potęgę państwa*, „Świat Idei i Polityki”, Rocznik INP Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, 2010, t. 10, Toruń 2010.

¹² M. Sułek, *Podstawy potęgonomii i potęgotetrii*, Kielce 2001.

¹³ A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, wyd. II, Warszawa 2007.

¹⁴ P. Kennedy, *Mocarstwa świata – narodziny, rozkwit, upadek. Przemiany gospodarcze i konflikty zbrojne w latach 1500-2000*, Warszawa 1995.

¹⁵ N. Spykman, *America's Strategy In World Politics*, Harcourt Brace, New York 1942, s. 19, za:

R. Łoś, *Potęga – ujęcie teoretyczne: definicja, struktura i oddziaływanie*, w: *Międzynarodowe studia polityczne i kulturowe wobec wyzwań współczesności*, red. T. Domański, Łódź 2016.

¹⁶ E. H. Carr, *The Twenty Year's Crisis, 1919-1939*, New York 1964.

w r3nych cz3sciach řwiata, kontroluj1c m.in. szlaki transportowe, handlowe itp.¹⁷ Niekt3rzy badacze, m.in. Thomas Saaty, Wł1dysław Gulewicz koncentrowali si3 na sile militarnej państwa, czyli utożsamiali pot3g3 gospodarcz1 z wielkořci1 poczynionych wydatków zbrojnych w kraju¹⁸. W innym kierunku pod1ż1ł Hans Morgenthau, kt3ry za bardzo w1żny czynnik pot3gi państwa uznawał położenie geograficzne, kt3re w sposób trwały decyduje o sile państwa. Ponadto wřród czynników wpłuwaj1cych na pot3g3 kraju wyr3żni1ł on m.in. zasoby naturalne, zdolnořci wytw3rcze, zasoby militarne, charakter narodowy, populacj3, czy jakořć dyplomacji¹⁹. David Jablonsky wskazał na naturalne (geografia, populacja, zasoby naturalne) i społeczne (ekonomiczne, militarne, polityczne, psychospołeczne, informacyjne) elementy pot3gi²⁰. Bardzo szczeg3łowy wykaz elementów okreřlaj1cych pozycj3 kraju w systemie řwiatowym²¹ skonstruował Rudolph Joseph Rummel. Wymienił on ponad 200 cech, kt3re decyduj1 o pot3dze państwa. R3wnieř Margaret Ball i Hugh Killought podj3li prób3 stworzenia typologii takich czynników, wyr3żniaj1c chociařby zaleřnořć morfologiczn1, uwarunkowania demograficzne, czy historyczne²². Kr3tk1 list3 cech Źwiadczy1cych o pot3dze kraju zaprezentował Zbigniew Brzeziński. Wskazał na nast3puj1c1 triad3: pieni1dze, mořliwořci produkcyjne oraz sił3 militarn1²³. Zdaniem Ihana Uzgela cechami kraju b3d1cego pot3g1 w řwiecie²⁴ s1 m.in.: efektywna waluta uřywana w skali globalnej, wysoka pozycja militarna z uwzgl3dnieniem alians3w i baz wojskowych w kařdym zak1tku řwiata, przywództwo w regionalnych kryzysach i konfliktach, czy propagowanie swojego stylu Źycia i standard3w na řwiecie²⁵.

Wielu badaczy zajmowało si3 konstruowaniem modeli i miernik3w, maj1cych skwantyfikować pot3g3 państwa. Clifford German, Wilhelm Fucks, czy Ray Cline badali wpłuw populacji na pot3g3 kraju. Cline stworzył nawet wz3r postrzeganej pot3gi, kt3r1 determinuj1: masa krytyczna terytorium i populacji, potencjał gospodarczy mořliwořci militarne, zamierzenia strategiczne i ch3ć realizacji strategii narodowej²⁶. Jednak formuł3 t3 wielokrotnie poddawano krytyce. Singer natomiast opracował *Composite Index of National Capability*, kt3ry bierze pod uwag3: całkowit1 populacj3, populacj3 zamieszkuj1c1 obszary zurbanizowane, produkcj3 Źelaza i stali, kon-

¹⁷ <https://energeopolitics.com/about/classical-geopolitics-a-summary-of-key-thinkers-and-theories-from-the-classical-period-ofgeopolitics/>.

¹⁸ T. Saaty, J. Alexander, *Conflict Resolution: The Analytic Hierachy Approach*, Preager, 1989.

¹⁹ H. Morgenthau, K. W. Thompson, W. D. Clinton, *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, Mc Graw Hill Higher Education, seventh edition, 2005.

²⁰ D. Jablonsky, *Why Is the Strategy Difficult?*, red. B. Bartholomees, Washington D.C. 2006.

²¹ Koncepcj3 systemu řwiatowego opracował Immanuel Wallerstein.

²² A. Łaszczuk, *Analiza geopolityczna pot3gi państw*, s. 69-80, w: *Geopolityka. Elementy teorii. Wyr3brane metody*, red. Z. Lach i J. Wendt, Cz3stochowa 2010.

²³ Z. Brzeziński, *Choice*, Istanbul 2004.

²⁴ Autor mówił o hegemonii.

²⁵ I. Uzel, *Hegemonic Power Box*, red. B. Oran, Istanbul 2003.

²⁶ R. Cline, *The Power of Nations in the 1990s: A Strategic Assessment*, Lanham 1994.

sumpcję energii, personel militarny oraz wydatki militarne²⁷. Peter Beckman w swoim mierniku brał pod uwagę udział w światowej produkcji stali, udział w globalnej populacji oraz poziom politycznej stabilności²⁸. Inne podejście do pomiaru potęgi państwa w okresie postindustrialnym zaproponował think-tank *RAND Corporation*. Zdaniem ekspertów w celu określenia poziomu potęgi kraju należy przeanalizować zasoby, jakie posiada. Podzielono je na pięć grup: technologię, przedsiębiorczość, zasoby ludzkie, zasoby finansowe/ kapitałowe oraz zasoby fizyczne²⁹. Abramo Fimo Kenneth Organski i Jacek Kugler w swoich szacunkach potęgi państwa brali pod uwagę poziom PNB, podatki, pomoc zagraniczną. Z kolei Norman Alcock i Alan Newcombe koncentrowali się na wielkości PNB przypadającej na mieszkańca³⁰.

Również chińscy naukowcy opracowali własną metodę oceny i prognozowania układu sił na świecie. Ich *Comprehensive National Power (Zonghe Guoli)* stanowi kombinację ogólnych warunków i mocnych stron państwa w różnych sferach. W metodzie wzięto pod uwagę m.in. terytorium, zasoby naturalne, siłę militarną, siłę ekonomiczną, warunki społeczne, zarządzanie, politykę zagraniczną oraz wpływy międzynarodowe³¹. Inną koncepcję pomiaru potęgi państwa zaproponowali Hu Angang i Men Honghua z pekińskiego *Tsinghua University*. Metoda jest podobna do *CNP*, jednak trochę inaczej klasyfikuje czynniki wpływające na siłę państwa w świecie. Za wzór służyły im prace Michaela Portera. Badacze wyróżnili pięć grup czynników: zasoby fizyczne, zasoby ludzkie, infrastrukturę, zasoby wiedzy i kapitałowe³².

Chociaż wielu naukowców stara się sklasyfikować determinanty określające potęgę kraju, jednak istnieje zgodność co do trudności w skwantyfikowaniu wielu z tych wymiarów. Podejmowane próby opracowania metodologii mierzenia siły państwa w świecie są coraz bardziej zaawansowane, to jednak nadal brak jest uniwersalnej metody, którą można zastosować w przypadku każdego kraju.

Współcześnie siła wojskowa przestała być uważana za główny wyznacznik potęgi państwa, a zastąpiła ją geokonomenika. Państwa uprzemysłowione konkurują ze sobą pod względem ekonomicznym, a miejscem rywalizacji jest globalny rynek. Obecnie geokonomenika zastępuje także w znacznej mierze geostrategię jako instrument geopolityki. Stąd w dalszej części artykułu skoncentrowano się na kwestiach ekonomicznych wyznaczających potęgę analizowanego kraju.

²⁷ <http://cow.dss.ucdavis.edu/data-sets/national-material-capabilities/national-material-capabilities-v4-0>.

²⁸ P. Beckman, *World Politics in the Twentieth Century*. Prentice-Hall 1984.

²⁹ A. J. Tellis, J. Bially, Ch. Layne, M. McPherston, *Measuring National Power in the Postindustrial Age*, RAND Corporation, 2000, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1110/MR1110.ch5.pdf.

³⁰ N. Alcock, A. Newcombe, *The Perception of National Power*, "Journal of Conflict Resolution" 1970, nr 14 (3).

³¹ M. Pillsbury, *China Debates the Future Security Environment*, Washington D.C. 2000.

³² Angang Hu, Honghua Men, *The Rising of Modern China: Comprehensive National Power and Grand Strategy*, "Strategy Management" 2002, nr 3.

POZIOM ROZWOJU GOSPODARCZEGO CHIN
WEDŁUG WYBRANYCH MIERNIKÓW

Popularną miarą stosowaną przy porównaniach poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów pozostają PKB lub dochód narodowy. Chociaż mierniki cechują się wieloma niedoskonałościami, to nie można ich pomijać w analizach. W 2015 r. udział Chin w światowym PKB liczonym w cenach stałych z 2005 r. wyniósł 9,1%, co dawało krajowi drugie miejsce w świecie po USA. W regionie Azji Wschodniej Chiny tworzyły ponad 72% PKB państw rozwijających się, a wśród wszystkich krajów rozwijających się 34,5% produkcji³³. Pod względem PKB na osobę Chiny nadal odbiegają od średniej światowej (ponad 47% globalnego PKB *per capita* w cenach stałych z 2005 r.), jednak znacząco przekraczają średnią dla krajów rozwijających się (146% PKB *per capita* tej grupy państw). Należy mieć na względzie, iż co piąty mieszkaniec globu jest narodowości chińskiej. Chińska siła robocza stanowi 24% globalnych zasobów pracowników. Ponadto Chiny tworzą prawie 30% siły roboczej z krajów rozwijających się³⁴. Zgodnie z podziałem przedstawionym przez Bank Światowy w połowie 2016 r., kraj znajduje się w grupie krajów o wyższym średnim dochodzie na osobę³⁵.

Średnioroczny wzrost ekonomiczny dla Chin w latach 2008-2014 wyniósł 8,93%, co dawało państwu 10. miejsce w świecie. W tempie wzrostu PKB *per capita* w 2014 r. Chiny pozostawały na 3. miejscu, z dynamiką 6,77%. Tylko Turkmenistan i Mongolia osiągnęły wyższe przyrosty. Tempo wzrostu gospodarczego spowolniło w ostatnich latach, jednak w gospodarce chińskiej zachodzą wyraźne zmiany strukturalne (wykres 1). Wzrost gospodarki chińskiej stymulują inwestycje wewnętrzne, a w mniejszym stopniu eksport i konsumpcja wewnętrzna. Gospodarka od niedawna opiera się na usługach³⁶. Zgodnie z wyliczeniami „The Economists” i MFW Chiny posiadały w 2015 r. największy udział w globalnym wzroście ekonomicznym (ponad 1%)³⁷. Jednakże przestawianie chińskiej gospodarki na opartą bardziej na konsumpcji wewnętrznej oraz wprowadzanie reform tzw. nowej normalności (promujących bardziej zrównoważony rozwój) powoduje, iż tempo wzrostu ekonomicznego Chin prawdopodobnie będzie wyhamowywać w najbliższych latach³⁸.

³³ Klasyfikacji regionalnej dokonano na podstawie ONZ.

³⁴ UNCTAD Database.

³⁵ The World Bank Database.

³⁶ Jeszcze kilka lat wcześniej dominował przemysł.

³⁷ Taki udział Chin w światowej dynamice PKB od kilku lat utrzymuje się na prawie niezmiennym poziomie.

³⁸ E. Cieřlik, *Chińskie reformy nowej normalności*, Obserwator Finansowy, Narodowy Bank Polski, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/chinskie-reformy-nowej-normalnosci/>.

Wykres 1

Chiński wzrost gospodarczy w latach 2000-2017



* prognoza

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *World Bank*.

Biorąc pod uwagę kompleksowe indykatory rozwoju społeczno-gospodarczego (np. *HDI*), Chiny rokrocznie pną się w tym rankingu. W *Human Development Report 2015* znalazły się na 90. pozycji (razem z Fidżi), co mieści je w grupie krajów o wysokim poziomie rozwoju społecznego. Nadal odległa pozycja Chin w rankingu wynika z niższej niż w krajach najwyżej rozwiniętych średniej długości życia i długości edukacji³⁹.

Inne kompleksowe mierniki, np. Indeks Postępu Społecznego, klasyfikują Chiny na relatywnie niskich pozycjach. Ostatnie zestawienie Indeksu Postępu Społecznego plasuje Kraj Środka na 84. miejscu na 133 państwa brane pod uwagę w zestawieniu. Chiny oceniono najwyżej pod względem spełnienia podstawowych potrzeb ludzkich (67. miejsce w świecie), natomiast najniżej sklasyfikowano kraj pod względem możliwości, czyli m.in. swobód obywatelskich, możliwości wyboru, wolności osobistej, czy tolerancji (105. miejsce)⁴⁰.

Chiny pozostają także ważnym w świecie źródłem zasobów naturalnych. Kraj jest liderem na świecie w zakresie produkcji: węgla, aluminium, amoniaku, antymonu, barytu, bizmutu, bromu, kadmu, celestytu, fluorytu, złota, grafitu, gipsu, cementu, indu, rudy żelaza, ołowiu, magnezytu, magnezu, rtęci, miki, molibdenu, surówki, wapna palonego i hydratyzowanego, metali rzadkich, stali surowej, soli, talku i pirofilitu, cyny, wolframu, wanadu, wollastonitu i cynku. Chiny znajdują się na drugiej pozycji na świecie pod

³⁹ *Human Development Report 2015*, UNDP.

⁴⁰ <http://www.socialprogressimperative.org/data/spi>.

względem produkcji: azbestu, boksytów, berylu, kobaltu, miedzi, ziemi krzemkowej i srebra. Kraj jest także ważnym źródłem: gazu ziemnego (7. miejsce), boru, wermikulu (6. miejsce), skalenia, ferrochromu, cyrkonu (3. miejsce), minerałów litu i solanki, potasu (4. miejsce), czy syntetycznych diamentów (8. miejsce)⁴¹.

Również pod względem produkcji rolnej Chiny są liderem w zakresie wytwarzania ryżu, pszenicy, sałaty, cebuli, warzyw kapustnych, zielonej fasoli, kalafiorów, bakłażanów, ziemniaków, szpinaku, marchwi, rzepy, ogórków, pomidorów, roślin z rodziny dyniowatych, batatów, gruszek, jabłek, winogron, brzoskwiń, śliwek, kiwi, melonów, herbaty, piwa, wieprzowiny, baraniny, mięsa indyczego i koziego, kasztanów, orzechów włoskich i arachidowych, jaj kurzych, miodu, tytoniu, bawełny, jedwabiu i wełny. Ponadto kraj znajduje się w ścisłej czołówce w produkcji gryki, kukurydzy, prosa, sezamu, imbiru, mango, trzciny cukrowej, pomarańczy, pigwy, gujawy, mleka, drobiu, cynamonu, papryczki chilli, czy juty⁴².

Chociaż Chiny są ważnym globalnym producentem wielu produktów rolnych, to ostatecznie import tych dóbr przewyższa eksport. Od akcesji Kraju Środka do *WTO* import produktów rolnych zwiększył się ponad 10-krotnie. Pogłębia się również deficyt handlowy w zakresie obrotu produktami rolnymi. Chiny są obecnie trzecim, po UE i USA, rynkiem rolnym na świecie, co pozwala im oddziaływać na kształtowanie się cen surowców rolnych. Chociaż samowystarczalność, szczególnie w zakresie strategicznych produktów rolnych (pszenica, ryż) stanowi priorytet rządu, to kraj musi importować soję, oleje roślinne, zboża, pasze, bawełnę, czy skóry. Z kolei najważniejsze pozycje w chińskim eksporcie produktów rolnych stanowią owoce, warzywa, czy mięso.

ROLA CHIN W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ: PRZEPIŁYWY HANDLOWE I KAPITAŁOWE

Po otwarciu Chin na współpracę międzynarodową kraj stał się jednym z najbardziej liczących się w świecie partnerów handlowych oraz jednym z najatrakcyjniejszych kierunków dla inwestycji zagranicznych. Od kryzysu z 2008 r. Państwo Środka jest także ważnym inwestorem zagranicznym.

Tabela 1
Udział Chin w globalnym handlu zagranicznym w wybranych latach (%)

Udział w światowym	1978	1993	1998	2000	2001	2004	2005	2008	2009	2014
handlu towarami	0,8	2,6	3,0	3,7	4,2	6,4	6,9	8,1	9,0	11,3
eksporcie towarów	0,7	2,5	3,5	4,0	4,4	6,7	7,5	9,0	9,9	12,7
importcie towarów	0,8	2,7	2,6	3,5	3,9	6,1	6,3	7,1	8,1	10,5
eksporcie usług	b.d.	1,2	1,8	2,1	2,2	2,8	3,0	b.d.	3,9	4,7
importcie usług	b.d.	1,2	2,0	2,5	2,7	3,4	3,5	b.d.	5,1	8,0

Źródło: opracowanie i obliczenia własne na podstawie *International Trade Statistics* z różnych lat.

⁴¹ *U.S. Geological Survey*, <http://www.usgs.gov/>.

⁴² *FAO STAT*.

Chiny pozostają największym światowym eksporterem towarów oraz drugim importerem. Ostatecznie ich udział w światowej wymianie towarowej wyniósł w 2014 r. 11,3%, co dawało Państwu Środka pozycję globalnego lidera (tabela 1). Udział USA oszacowano na 10,6%. W zakresie międzynarodowej wymiany usług stały się drugim importerem w świecie (po USA) oraz piątym eksporterem⁴³. W przypadku handlu zagranicznego usługami warto przywrócić się dynamice wzrostu – w latach 2013-2014 w przypadku eksportu usług tempo to wyniosło 12%, a w przypadku importu 15%.

Tabela 2

Udział Chin w światowym handlu zagranicznym z podziałem na grupy towarów i usług w latach 1980-2014 (%)

	1980	1990	2000	2004	2005	2006	2007	2009
światowy eksport towarów								
produkty rolnicze	1,5	2,4	3,0	3,1	3,4	3,4	3,4	3,5
żywność	1,4	2,5	3,1	b.d.	3,6	3,7	3,6	3,6
paliwa	b.d.	1,4	1,2	b.d.	1,2	1,0	1,0	1,1
przemysł przetwórczy	0,8	1,9	4,7	8,3	9,6	10,8	11,9	13,5
żelazo i stal	0,3	1,2	3,1	5,2	6,1	8,7	10,9	7,3
chemikalia	0,8	1,3	2,1	2,7	3,2	3,6	4,1	4,3
wyroby farmaceutyczne	b.d.	1,6	1,6	1,3	1,4	1,4	1,6	2,0
maszyny biurowe i wyposażenie telekomunikacyjne	0,1	1,0	4,4	15,2	17,7	19,8	22,9	26,2
EDP i wyposażenie biurowe	b.d.	5,0	2,8	20,7	23,7	26,1	30,7	34,0
wyposażenie telekomunikacyjne	b.d.	b.d.	6,8	17,9	20,4	22,6	26,1	29,4
obwody scalone i elementy elektroniczne	b.d.	b.d.	1,7	4,9	5,9	7,4	8,5	11,4
produkty przemysłu samochodowego	0,0	0,1	0,3	0,7	1,1	1,4	1,9	2,3
tekstylnia	4,6	6,9	10,3	17,2	20,2	22,3	23,5	28,3
odzież	4,0	8,9	18,2	24	26,9	30,8	33,4	34,0
światowy eksport usług								
usługi transportowe	b.d.	b.d.	1,1	b.d.	2,7	3,3	4,2	3,4
usługi turystyczne	b.d.	0,7	3,4	4,1	4,3	4,5	4,3	4,6
pozostałe usługi	b.d.	b.d.	1,6	2,4	2,5	2,6	3,2	3,7
światowy import towarów								
produkty rolnicze	2,1	1,8	3,3	5,1	5,0	5,2	5,5	6,4
żywność	1,4	1,4	2,0	b.d.	b.d.	b.d.	3,3	4,5

⁴³ UNCTAD Database.

paliwa	b.d.	b.d.	3,2	3,7	4,6	b.d.	b.d.	5,8*
przemysł przetwórczy	1,1	1,7	3,5	6,3	6,6	3,6	6,9	7,8
żelazo i stal	2,7	2,5	6,2	8,2	7,8	5,5	4,9	8,0
chemikalia	2	2,2	5	6,5	6,9	6,8	7,1	7,5
wyroby farmaceutyczne	b.d.	0,9	0,9	0,8	0,8	0,9	1,1	1,5
maszyny biurowe i wyposażenie telekomunikacyjne	0,6	1,3	4,5	11,2	12,5	13,5	13,8	15,1
EDP i wyposażenie biurowe	b.d.	b.d.	2,8	6,9	7,8	8,1	8,2	9,3
wyposażenie telekomunikacyjne	b.d.	b.d.	4,1	6,3	6,6	6,9	6,1	6,4
obwody scalone i elementy elektroniczne	b.d.	b.d.	6,4	22,4	24,6	27,5	29,1	32,8
produkty przemysłu samochodowego	0,6	0,6	0,6	1,7	1,5	1,8	2,0	3,6
tekstylija	1,9	4,9	7,7	7,4	7,2	7,1	6,7	6,7
odzież	0,1	0,0	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6
światowy import usług								
usługi transportowe	b.d.	1,2	2,5	4,2	4,3	4,6	4,9	5,6
usługi turystyczne	b.d.	0,2	3,0	3,3	3,4	3,5	3,8	5,5
pozostałe usługi	b.d.	0,1	2,0	3,0	3,2	3,5	4,0	4,5

EDP – urządzenia przetwarzania danych; * dane z 2008 r.

Źródło: opracowanie i obliczenia własne na podstawie *International Trade Statistics* z różnych lat.

W większości produktów i usług partycypacja Chin w światowym handlu zagranicznym rośnie. W wielu przypadkach kraj jest największym eksporterem na świecie. W imporcie produktów rolnych Chiny plasowały się w 2014 r. na drugiej pozycji za UE, w tym były trzecim na świecie importerem żywności (za UE i USA). Pozostają szczególnie ważnym eksporterem produktów przemysłu przetwórczego. W tym zakresie wyprzedza je tylko UE. Ponadto kraj jest trzecim co do wielkości importerem dóbr przemysłu przetwórczego (po UE i USA). Jeżeli nie liczyć udziału UE, Kraj Środką pozostawał w 2014 r. najważniejszym eksporterem żelaza i stali, wyposażenia biurowego i telekomunikacyjnego (w tym EDP, półprzewodników i części elektronicznych), tekstyliów (w tym odzieży) i drugim eksporterem produktów przemysłu chemicznego. Kraj jest także ważnym eksporterem produktów przemysłu samochodowego, usług transportowych, turystycznych i pozostałych usług komercyjnych. Pod względem globalnego importu Chiny pozostawały w 2014 r. najważniejszym importerem półprzewodników i części elektronicznych, drugim po UE rynkiem dla zagranicznych produktów rolnych, wyposażenia biurowego i telekomunikacyjnego, usług transportowych i turystycznych oraz drugim po Japonii importerem paliw⁴⁴.

⁴⁴ *WTO Statistics*.

W przypadku większości wymienionych w powyższej tabeli grup towarowych Chin znajdowały się w czołówce importerów światowych.

Chiny są drugim na świecie eksporterem i importerem półproduktów (po UE). Udział chińskiego rynku w światowym eksporcie i imporcie półproduktów wyniósł w 2014 r. odpowiednio 12,1% i 14,3%. Kraj Środka posiada obecnie najwyższe dodatnie saldo rachunku obrotów bieżących. W 2015 r. kraj realizował nadwyżki na rachunku handlowym ze swoimi najważniejszymi partnerami, m.in. USA, UE czy Japonią.

Chiny eksportują przede wszystkim produkty, w których wykazują przewagi komparatywne. Zgodnie z ostatnimi szacunkami *UNCTAD* za 2012 r. kraj nadal posiadał przewagę w dobrach pracochłonnych i surowcchłonnych. Ponadto przewaga ta wyraźnie zwiększyła się od 1995 r. Między 1995 a 2012 r. Chiny przekształciły się z kraju bazującego na imporcie zaawansowanych technologii w państwo o przewadze komparatywnej w eksporcie wysokich technologii. Poprawiła się też ich pozycja w produkcji dóbr średniozaawansowanych technologicznie. Analizując bardziej szczegółowo grupy towarowe, Chiny posiadają przewagę komparatywną głównie w eksporcie produktów przemysłu przetwórczego, czyli m.in.: maszyn i wyposażenia transportowego, żelaza i stali, tekstyliów. Wśród grupy maszyn i wyposażenia transportowego znaczną przewagę wykazują w zakresie eksportu: urządzeń biurowych i EDP, urządzeń telekomunikacyjnych i aparatury nagrywania dźwięków⁴⁵.

Tabela 3

Udział Chin w przepływach kapitałowych w latach 1978, 2009 i 2014 (%)

Udział Chin	1978	2009	2014
w światowych napływach BIZ	0,105	8,0	10,5
w napływach BIZ do rozwijających się krajów azjatyckich	9,9	29,3	27,6
w światowych skumulowanych napływach BIZ	0,153	2,7	4,4
w skumulowanych napływach BIZ do rozwijających się krajów azjatyckich	0,5	14,8	19,1
w światowych odpływach BIZ	0,0	5,1	8,6
w odpływach BIZ do rozwijających się krajów azjatyckich	0,0	26,3	26,9
w światowych skumulowanych odpływach BIZ	0	1,3	3,0
w skumulowanych odpływach BIZ do rozwijających się krajów azjatyckich	0,0	11,7	18,5

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych *UNCTAD*.

Pozycję Chin w wymianie międzynarodowej precyzyjniej od absolutnych mierników określa wartość dodana i miejsce w globalnych łańcuchach wartości. Pozycja kraju w globalnych łańcuchach wartości pozostaje niższa niż najwyższej rozwiniętych

⁴⁵ *UNCTAD Database*.

państw, jednak udział kraju w tych powiązaniach w latach 1995-2009 rósł najszybciej wśród państw APEC⁴⁶. Nadal występuje więcej powiązań w ramach dolnych ogniw łańcuchów wartości. Stąd wynika, iż znaczna część chińskiego eksportu opiera się na montażu elementów sprowadzanych z innych krajów, a chińskie produkty *high-tech* eksportują głównie *joint venture* i przedsiębiorstwa zagraniczne zlokalizowane w Chinach⁴⁷. Chiny używają zagranicznych półproduktów szczególnie w produkcji wyposażenia elektronicznego. Około ¼ wartości chińskiego eksportu stanowi wartość dodana pochodząca z działalności usługowej, co jest wartością znacznie niższą niż w najwyżej rozwiniętych krajach⁴⁸.

W 2015 r. Chiny pozostawały trzecie, po USA i Hongkongu (specjalny region administracyjny ChRL), w zakresie skumulowanych inwestycji bezpośrednich oraz 10. państwem w świecie pod względem dokonanych inwestycji zagranicznych. Udział Kraju Środka w przepływach kapitałowych z roku na rok zwiększa się. Kraj stał się szczególnie aktywny w dokonywaniu inwestycji zagranicznych podczas ostatniego kryzysu. Od lat 80. do 2014 r. średnia roczna dynamika napływu BIZ wynosiła 35,1%, a odpływu BIZ z Chin 60,2%.

WYBRANE WSKAŹNIKI OBRAZUJĄCE WARUNKI PROWADZENIA BIZNESU W CHINACH

Wraz z postępującymi procesami globalizacji oraz rozwojem społeczeństw, kraje coraz większą wagę przykładają do konkurencyjności międzynarodowej. Obecnie rywalizacja między państwami ma charakter ekonomiczny, natomiast aspekty militarny, a nawet polityczny już nie odgrywają czołowej roli. Dlatego przy ocenie potęgi danego kraju nie należy brać pod uwagę tylko rozmiarów gospodarki i jej udziału w gospodarce globalnej. Ważnym aspektem pozostają także sfery jakościowe, jak chociażby konkurencyjność. Stąd w tej części artykułu zostanie przeanalizowana pozycja Chin pod względem warunków prowadzenia biznesu i szeroko pojętej konkurencyjności międzynarodowej.

Gospodarka chińska sukcesywnie pnie się w rankingach prezentujących poziom jej zaawansowania. W zakresie wzrostu produktywności pracy Chiny nie mają sobie równych w zarówno Azji, jak i wśród gospodarek rozwiniętych. Od 1990 r. osiągały najwyższe wskaźniki wzrostu produktywności. Jednak w porównaniu chociażby do USA, wydajność pracy w Chinach nadal pozostaje na niskim poziomie i wynosi około 30% produktywności przeciętnego pracownika amerykańskiego⁴⁹. Niska wydajność ma odzwierciedlenie w poziomie wynagrodzeń. Roczna płaca minimalna w Chi-

⁴⁶ Ostatnie dostępne dane.

⁴⁷ E. Cieřlik, *Efekt smoka: skutki ekspansji gospodarczej Chin po 1978 roku*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2012.

⁴⁸ *OECD Stats*.

⁴⁹ *Accenture Institute of High Performance*, <https://www.accenture.com/us-en/institute-for-high-performance>.

nach liczona parytetem siły nabywczej wynosiła w 2015 r. 2703 USD, co plasowało kraj między Sierra Leone a Indiami. W porównaniu do płacy minimalnej w USA czy Niemczech, chińskie wynagrodzenie minimalne stanowiło odpowiednio 18% i 12% wynagrodzeń minimalnych wymienionych krajów. Również pod względem dostępności pracowników z wyższym wykształceniem Kraj Środka postrzegany jest znacznie gorzej od państw rozwiniętych⁵⁰. Jeżeli przyrównać odsetek siły roboczej z wyższym wykształceniem, to w Chinach wynosi on 3,9%, podczas, gdy w USA pracownicy z wyższym wykształceniem stanowią 60%⁵¹.

Pod względem wskaźnika konkurencyjności opracowywanego przez *World Economic Forum* na lata 2015-2016, Chiny uplasowały się na 28. pozycji, między Izraelem a Islandią, co oznaczało pozostanie na miejscu sprzed minionego rankingu. Najlepiej oceniono ten kraj pod względem rozmiarów rynku (globalny lider) i środowiska makroekonomicznego (8. pozycja w świecie). Natomiast najniższe miejsca osiągnęły w gotowości technologicznej (74. miejsce w świecie) oraz edukacji wyższej i szkoleniach (68. miejsce). Generalnie wśród subindeksów wskaźnika konkurencyjności WEF, Chiny najlepiej oceniono w zakresie podstawowych wymogów (38. miejsce w zestawieniu między Irlandią a Omanem), najgorzej natomiast prezentują się pod względem subindeksu innowacyjności (34. miejsce między Indonezją a Hiszpanią)⁵².

Z kolei w rankingu *World Competitiveness Scoreboard 2016* Chiny uplasowały się na 25. pozycji wśród 61 krajów wziętych pod uwagę. Oznaczało to spadek o 3 miejsca w porównaniu z rokiem poprzednim. Znalazły się między Austrią a Japonią. Liderem rankingu pozostawał Hongkong⁵³.

Pod względem wskaźnika KEI (*Knowledge Economy Index*), który po raz ostatni opracowano w 2012 r. chiński poziom rozwoju gospodarki opartej na wiedzy odbiega od liderów rankingu⁵⁴. Także w Globalnym Rankingu Innowacyjności Kraj Środka dzieli spora przepaść od najbardziej zaawansowanych gospodarek. W zestawieniu za 2015 r. państwo to znalazło się na 29. pozycji na 141 krajów branych pod uwagę w rankingu. Chiny zostały najlepiej ocenione w subindeksie „wiedza i wyniki technologiczne” (3. miejsce w świecie), natomiast najniżej postrzegane są chińskie instytucje (91. miejsce)⁵⁵.

Faktycznie Chiny coraz bardziej opierają swój wzrost gospodarczy na sektorze usługowym i wkraczają w stadium budowania gospodarki opartej na wiedzy. Jednak wkroczenie w taki etap rozwoju wymagać będzie poprawy wielu sfer gospodarki. Pod względem wielkości wydatków na badania i rozwój Chiny plasują się na drugim miejscu w świecie, za USA. Natomiast udział tych wydatków w PKB kraju lokuje Chiny na 16. miejscu w świecie (2,1% PKB), między Australią i Singa-

⁵⁰ Fraser Institute.

⁵¹ Standard Chartered, <https://www.ft.com/content/f5878f3a-cbf6-11e5-be0b-b7ece4e953a0>.

⁵² WEF, <http://www.weforum.org/>.

⁵³ IMD World Competitiveness Center, <http://www.imd.org/uupload/imd.website/wcc/scoreboard.pdf>.

⁵⁴ The World Bank.

⁵⁵ Johnson Cornel University, INSEAD, WIPO, *The Global Innovation Index 2015*.

purem. Pozytywną tendencją jest szybki wzrost tych wydatków. Także rokrocznie zwiększają się wydatki trafiające do edukacji⁵⁶. Wydatki publiczne poczynione na edukację wynosiły w 2014 r. w Chinach 4,15% PKB i corocznie się zwiększają⁵⁷. Pod względem wskaźników obrazujących poziom rozwoju naukowego i technologicznego kraju Chiny nadal plasują się poza krajami najwyższej zaawansowanymi technologicznie. Pod względem liczby pracowników badawczo-rozwojowych na milion mieszkańców Chiny znalazły się w 2014 r. na 28. miejscu na świecie między Łotwą a Polską. Biorąc pod uwagę liczbę naukowców przypadających na 1000 zatrudnionych, Kraj Środka znalazł się na 42. pozycji⁵⁸. Jednak pod względem całkowitej liczby patentów (*direct and PCT national phase entries*), Chiny wyprzedziły w 2014 r. USA i stały się światowym liderem (35% udział w globalnych zgłoszeniach patentowych). Jeżeli brać pod uwagę tylko międzynarodowe aplikacje patentowe w ramach Układu o Współpracy Patentowej (*PCT*), Kraj Środka znajduje się za USA i Japonią⁵⁹. Natomiast w zakresie rejestracji znaków towarowych Kraj Środka nie ma sobie równych. W 2014 r. aż 41% wszystkich znaków towarowych na świecie zarejestrowały Chiny⁶⁰.

W rankingu *AT Kearney FDI Confidence Index* Chiny od lat lokują się na czołowych pozycjach. W 2016 r. znalazły się na 2. miejscu za USA. Kraj Środka pozostaje wiceliderem zestawienia od 4 lat. Korporacje działające w sektorach przemysłowym, usługowym i *IT* wskazują Chiny wśród pięciu najbardziej pożądanym kierunków inwestycji zagranicznych⁶¹. Z kolei w rankingu opracowywanym przez *OECD* oceniającym poziom ograniczeń dla inwestycji zagranicznych (*FDI Regulatory Restrictiveness Index*) Chiny zostały uznane za kraj wysoko restrykcyjny (liderami rankingu są Luksemburg, Portugalia i Słowenia). Wśród 60 państw branych pod uwagę w rankingu Chiny znalazły się na przedostatniej pozycji (przed Filipinami). Wśród zamkniętych dla zagranicznych inwestorów sektorów w Kraju Środka należy wymienić m.in.: rybołówstwo, media, radio i telewizję. Jednak w porównaniu z 1997 r. (ostatni rok, dla którego dostępny jest indeks) liczbę sektorów zamkniętych dla zagranicznych inwestorów znacząco zredukowano⁶².

W ostatnim raporcie *Doing Business 2016* Chiny uplasowały się na 84. pozycji między Brunei Darussalam a Salwadorem. Oznaczało to spadek o jedno miejsce w porównaniu z rokiem poprzednim. Kraj został najwyższej oceniony w obszarach wymagalności kontraktów (7. miejsce) i rejestrowania własności (43. miejsce). Najśła-

⁵⁶ Zgodnie z szacunkami *UNESCO* z 2015 r. aż 99,73% społeczeństwa chińskiego potrafi czytać i pisać (*UNESCO*, <http://data.uis.unesco.org>).

⁵⁷ Brak danych szczegółowych dotyczących chińskiego systemu edukacji.

⁵⁸ *UNESCO*, <http://data.uis.unesco.org>.

⁵⁹ Najwięcej na świecie aplikacje patentowych w ramach *PCT* zgłosiła w 2015 r. korporacja Huawei, natomiast na trzecim miejscu znalazła się korporacja ZTE (http://www.wipo.int/export/sites/www/pressroom/en/documents/pr_2016_788_annexes.pdf#page=1).

⁶⁰ *World Intellectual Property Organization*, <http://ipstats.wipo.int>

⁶¹ *FDI Confidence Index*, <https://www.atkearney.com>.

⁶² W 1997 r. całkowicie zamknięte na kapitał zagraniczny były: dystrybucja energii, media, radio i telewizja, komunikacja, telefonia stacjonarna i komórkowa i ubezpieczenia (*OECD Stats*).

biej natomiast prezentują się pod względem zezwoleń budowlanych (176. miejsce) i inicjowania biznesu (136. miejsce). W większości kategorii branych pod uwagę w rankingu Kraj Środka spadł – najbardziej w dziedzinie rozpoczynania biznesu. Tylko nieznacznie poprawił swoją pozycję (o jedno miejsce) w przypadku uzyskiwania zezwoleń budowlanych i płacenia podatków⁶³.

Środowisko prowadzenia biznesu w znacznej mierze powiązane jest z poziomem wolności gospodarczej panującej w danym kraju oraz poziomu korupcji. Pod tym względem Chiny nie prezentują się najlepiej na tle świata. Poziom wolności gospodarczej oceniany jest nisko – kraj znalazł się w grupie państw w większości pozbawionych wolności (144. miejsce w świecie). Oznaczało to niewielki spadek w porównaniu z rankingiem z ubiegłego roku. Kraj poprawił swoją pozycję w kategoriach: wolności działalności gospodarczej, wolności handlu i inwestycji⁶⁴. W zakresie *Corruption Perception Index 2015* Chiny znalazły się na 83. miejscu na 167 państw uwzględnionych w rankingu. Oznacza to nadal dość powszechne zjawiska korupcyjne w tamtejszej gospodarce⁶⁵.

Pod względem długoterminowych ratingów Chiny prezentują się dość korzystnie dla potencjalnych inwestorów. Agencje S&P, Moody's i Fitch oceniają chińską gospodarkę na poziomie *high grade*. Chociaż instytucje te nie zawsze zgadzają się co do perspektywy gospodarki chińskiej, to ryzyko kredytowe pozostaje niskie. W rankingach zwrotów z inwestycji Chiny znajdują się na 21. pozycji⁶⁶.

Zaprezentowane powyżej wskaźniki ukazują Chiny jako kraj poprawiający swoją konkurencyjność, jednak nadal w wielu aspektach odbiegający od państw najwyższej rozwiniętych. Zasadniczym kłopotem Państwa Środka pozostaje brak pełnej wolności gospodarczej (wskazuje na to wiele rankingów) oraz problemy instytucjonalne.

WYBRANE OBSZARY ODDZIAŁYWANIA CHIN NA GOSPODARKE ŚWIATOWĄ. WNIOSKI

W ostatnich latach dynamiczny rozwój Kraju Środka staje się jedną z najważniejszych sił wpływających na kształt międzynarodowej polityki i globalnej gospodarki. W początkach obecności Kraju Środka na ścieżce rozwoju ekonomicznego władze państwa akceptowały istniejący ład globalny ze USA na czele oraz znaczącą rolę rozwiniętych krajów europejskich i Japonii. Jednak Chiny stopniowo stawały się coraz aktywniejszym uczestnikiem gospodarki światowej. Współcześnie rolę Państwa Środka w kształtowaniu gospodarki globalnej można zaobserwować w zakresie następujących płaszczyzn:

⁶³ IFC, The World Bank, *Doing Business 2016*.

⁶⁴ *2016 Index of Economic Freedom*, The Heritage Foundation.

⁶⁵ *Transparency International, Corruption Perception Index 2015*, <http://www.transparency.org/cpi2015#downloads>.

⁶⁶ D. Altman, *Introducing the Baseline Profitability Index*, Foreign Policy 2015.

Po pierwsze, rosnący popyt Kraju Środka na zasoby energetyczne, surowce naturalne, stal oraz żywność w dużej mierze kształtuje ceny tych produktów na rynkach międzynarodowych. Rosnące zapotrzebowanie Chin na produkty żywnościowe wpływa nie tylko na kształtowanie się cen produktów rolnych na rynkach międzynarodowych, ale również – zdaniem niektórych badaczy – w długim okresie może prowadzić do niedoborów podstawowych produktów żywnościowych na świecie⁶⁷.

Po drugie, Chiny zaznaczają swoją obecność w gospodarce globalnej poprzez wysokie obroty handlu zagranicznego i przepływów kapitałowych. Deficyty handlowe krajów rozwiniętych, w tym USA i UE, w relacjach z Chinami, wskazują na coraz większe wzajemne uzależnienie się tych gospodarek.

Zwiększanie przez ChRL wydatków na naukę i technologię stopniowo prowadzi do przebudowy chińskiego eksportu z towarów pracołłonnych ku dobrom bardziej zaawansowanym technologicznie. Obecnie producenci chińscy zdobywają rynki także produktami kapitałłłonnymi i *high-tech*. Wzrost wydatków na B+R, coraz wyższe wartości eksportu produktów zaawansowanych technologicznie, szybki wzrost liczby zgłaszanych patentów, wydawanych opracowań naukowych stanowią solidne podstawy do zbudowania do 2020 r. państwa zorientowanego na innowacje⁶⁸.

Posiadane przez ChRL największe na świecie rezerwy walutowe powodują, iż Chiny pomimo rozwijającego się od niedawna rynku finansowego, stały się ważnym aktorem międzynarodowych rynków finansowych. Państwo inwestuje rezerwy głównie w amerykańskie papiery dłużne. Jednocześnie dzięki utrzymywaniu rezerw w dolarach, USA korzystają z renty emisyjnej. Podejmowane przez władze decyzje dotyczące polityki pieniężnej i kursu walutowego mają odzwierciedlenie w decyzjach inwestorów i władz monetarnych innych krajów.

Ponadto Chiny promują swoją walutę w rozliczeniach międzynarodowych i stopniowo przeprowadzają proces internacjonalizacji juana. Odniesienie sukcesu w internacjonalizacji juana wiązałoby się ze znacznymi korzyściami, takimi jak silniejszy wpływ na ceny, prestiż, czy oddziaływanie na systemy monetarne i finansowe innych państw. Wprowadzenie po kryzysie azjatyckim tzw. Inicjatywy z Chiang Mai, która składa się z sieci bilateralnych porozumień dotyczących swapów między krajami zrzeszonymi w ASEAN, Japonią, Hongkongiem i Koreą Płd. zwiększyło oddziaływanie Chin na zachowanie stabilności finansowej w Azji Pacyfiku. Od 1 stycznia 2010 r. rola chińskiej waluty dalej wzrasta, ponieważ stała się jedną z walut rozliczeniowych w regionalnym porozumieniu handlowym CAFTA (*China-ASEAN Free Trade Area*). Przyłączenie juana do walut rozliczeniowych w ugrupowaniu miało na celu zredukowanie ryzyka związanego z niestabilnym dolarem amerykańskim⁶⁹. Tak-

⁶⁷ Szerzej na ten temat: V. Smil, *China's Past, China's Future: Energy, Food, Environment*, London 2004, s. 120.

⁶⁸ Angang Hu, *Predictions For the Next Five Years*, „Beijing Review” 2010, September 10, s. 29.

⁶⁹ *Yuan Trade Settlement Benefits China-ASEAN FTA* (<http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/90883/7175001.html> (23.11.2010)); E. Cieřlik, *Juan nieprędko zastąpi dolara*, „Gazeta Bankowa” 2010, nr 4, s. 114.

że wejście juana w skład koszyka SDR w MFW stanowi kamień milowy w internacjonalizacji waluty.

Kolejnym obszarem wpływu Chin na kształt gospodarki światowej jest promowanie modelu rozwojowego, kultury oraz tradycji chińskich za granicą. Chińska wizja globalizacji oraz harmonijnego nowego ładu światowego stanowią element międzynarodowego wizerunku Chin. Kraj dowodzi, iż jego celem nie jest agresja, gdyż nie leży ona w kulturze i tradycji. Propagowanie pragmatyzmu w rozwoju ekonomicznym stanowi alternatywę do dotychczasowych strategii rozwojowych – tzw. trzecią drogę⁷⁰. Zdaniem wielu sinologów Chiną są świadome, iż mogą wiele osiągnąć stosując *soft power* przy wykorzystaniu instrumentów gospodarczych, finansowych oraz swojego dziedzictwa kulturalnego i edukacji⁷¹. Rozpowszechnianiu chińskiej wizji świata służą liczne programy edukacyjne skierowane do obcokrajowców, budowa Instytutów Konfucjańskich⁷², uczestnictwo w międzynarodowych wydarzeniach kulturalnych, sportowych, gospodarczych i politycznych. Popularyzowanie chińskich wartości ma także na celu ukazanie światopoglądu społeczeństw azjatyckich w sprawach kontrowersyjnych, np. prawa człowieka.

Nie bez znaczenia jest także spora „odporność” Państwa Środka na kryzysy. Z azjatyckiego kryzysu finansowego z lat 1997-1998 Chin wyszły nienaruszone. Chociaż ostatni kryzys globalny okazał się dla nich bardziej dotkliwy, nie zahamował aż tak bardzo dynamiki wzrostu gospodarczego.

Pozycję kraju w gospodarce globalnej wzmocni wprowadzana strategia Nowego Jedwabnego Szlaku (*One Belt One Road*), będąca często postrzegana jako kolejny etap strategii *Go Global*. Inicjatywa ma na celu utrzymanie relatywnie wysokiego wzrostu gospodarczego oraz umożliwi ekspansję w krótkiej i średniej perspektywie. Strategia ma za zadanie zapewnić bezpieczeństwo energetyczne Chin i otworzyć nowe rynki zbytu dla chińskich towarów⁷³. Jednocześnie strategia i towarzyszące jej powołanie instytucji typu *New Development Bank*, *Asian Infrastructure Investment Bank* czy *Silk Road Fund* będą ważną przeciwwagą dla wpływów zachodnich i realizują bardziej ogólne cele polityczne chińskich władz. Nowy Jedwabny Szlak ma za zadanie nie tylko umocnić geopolityczną i geoekonomiczną pozycję Chin w regionie azjatyckim, ale może być także interpretowany jako przeciwwaga dla innych globalnych inicjatyw, np. Partnerstwo Transpacyficzne.

Jeżeli, zgodnie z przewidywaniami władz chińskich, zostanie zachowany obecny ładu międzynarodowy i układ sił w gospodarce światowej, to prawdopodobnie Chi-

⁷⁰ *Harmony China's Unique Message to the World*, <http://opinion.globaltimes.cn/commentary/2010-07/555028.html> (21.11.2010).

⁷¹ P. Gillert, *Miękka siła Konfucjusza*, „Rzeczpospolita” 24.12.2009.

⁷² W Polsce działają 4 instytuty: w Krakowie, Opolu, Warszawie i Poznaniu. Kolejny powstanie w Toruniu.

⁷³ Inicjatywa pozwoli chińskim przedsiębiorstwom na zdobywanie nowych rynków, nawet jeżeli spadnie wewnętrzny popyt i nastąpi reorientacja na klasę średnią. Poprzez redukcję kosztów transportowych i obniżeniu (prawdopodobnie) ceł, chińskie dobra będą bardzo konkurencyjne w krajach będących częścią Nowego Jedwabnego Szlaku.

ny zostaną włączone do struktury głównych graczy systemu. Długoterminowa siła wpływów chińskich pozostaje niewiadomą. Można spodziewać się, iż dopóki ChRL nie rozwiąże wewnętrznych problemów, oddziaływanie kraju na ład międzynarodowy może być mniejsze niż UE, czy Japonii. Natomiast jeżeli zostanie utrzymany dotychczasowy trend rozwoju Chin, to można spodziewać się scenariusza nadchodzącej przebudowy systemu światowego w kierunku Azji, gdzie rolę przewodnią będą pełniły Chiny.

Dr Ewa Cieřlik, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu (Ewa.Cieslik@ue.poznan.pl)

Słowa kluczowe: Chiny, rozwój gospodarczy, konkurencyjność, gospodarka światowa

Keywords: China, economic development, competitiveness, global economy

ABSTRACT

The article analyzes the level of China's development in the context of its impact on the world order. For this purpose the article presents a review of literature on the concepts and factors of the power of the state, shows the most important macroeconomic indicators describing the level of development in China, presents the Middle Kingdom's participation in global trade and capital and the level of competitiveness of China's economy. This analysis allows the identification of the impact of China on global economy.